

El patrimoni natural i humà del vessant mediterrani dels Pirineus

Candidat a Patrimoni Mundial

MARIA TERESA GENÍS I ARMADÀ

El present dossier pretén analitzar els criteris en què els responsables de part del territori de l'Alt Empordà i del Rosselló s'han basat per presentar aquesta candidatura a la llista de Patrimoni Mundial de la UNESCO.

Volem explicar quines condicions d'excepcionalitat, de singularitat i d'universalitat tenim per ser considerats un dels vuit-cents llocs inscrits a Patrimoni Mundial en el món, un dels quaranta de l'Estat espanyol i l'únic de les comarques gironines.

El territori del Vessant Mediterrani dels Pirineus ha estat testimoni de milions d'anys d'història de la terra i de mil·lennis de cultura, a la riba de la Mediterrània. Situat entre França i Espanya, aquest territori s'articula entre mar i muntanya; es troba en la confluència de cultures, entre Orient i Occident i entre nord i sud, de les quals conserva l'herència i els vestigis materials.

Aquest únic punt de contacte entre els Pirineus i la Mediterrània presenta una amplada notable si comptem tant els cims muntanyosos com els fons marins. És una zona privilegiada de pas per als homes i els animals, que ha desenvolupat caràcters d'insularitat pel seu aïllament de la resta de la serralada pirinenca, causada essencialment per la depressió del Portús.

És una zona ecològica ben definida, amb característiques climàtiques, orotogràfiques i geològiques que li donen una intensitat molt forta. Aquestes especificitats físiques li confereixen una extraordinària diversitat de medis, ecosistemes i paisatges, tant sota la superfície del mar com en el litoral i la muntanya, a més de qualitats molt especials de llum i de color, realçades particularment per l'efecte de la tramuntana.

L'acció del mar i del vent modela un paisatge de cavitats terrestres i marines, i va esculpir a la roca un veritable bestiar. Aquests penya-segats alberguen espècies que corresponen a associacions específiques del Rosselló i de Catalunya.

La riquesa del fons marí, que el fa un bon refugi per a les espècies en perill com la posidònia o el corall vermell, s'explica per la presència d'hàbitats naturals, des de plataformes d'algues incrustants a les zones coral·lines, fins a aportacions nutritives procedents del Roine, com molt bé ho veiem explicat en l'article del Dr. Lloret i Victòria Riera.

La serra de l'Albera, aïllada dels Pirineus, on trobem una fageda, relíquia preglacial que conté nombrosos coleòpters, és també una cruïlla biogeogràfica. L'orografia i el vent frenen la

circulació d'alguns animals i plantes, afavoreixen la presència d'espècies endèmiques, com l'escarabat *Macrothorax rugosus vermiculosus*, i conserven espècies en vies d'extinció com la tortuga de Hermann.

Segons els autors de l'article sobre els Aiguamolls de l'Empordà que podeu llegir en aquest dossier, aquests són el punt principal de descans, abans de creuar els Pirineus, en la ruta migratòria de les aus entre el continent europeu i africà.

El paisatge cultural té una riquesa i una integritat excepcionals. Representatiu de les singularitats de la vida a la riba de la Mediterrània, ha desenvolupat sempre, i des de la prehistòria, el paper de zona de pas i de frontera entre territori i pobles. Via marítima, vector de penetració d'influències procedents d'Orient des del neolític que han deixat empremtes d'implantacions humanes i que marcaren de manera duradora les tradicions agrícoles. Es pot veure encara l'esforç d'adaptació de l'home al seu entorn, a través de les construccions adaptades a les produccions agrícoles característiques de la Mediterrània. La costa rocosa ofereix una arquitectura única i excepcional, feta amb parets de pedra seca i de canals, de vinyes conreades en terrasses als vessants de la muntanya.

El pas dels Pirineus, allà on la muntanya es precipita al mar, és una porta de comunicació immemorial entre Europa i Àfrica. Aquesta via nord-sud constitueix una de les artèries territorials principals d'Europa des de l'antiguitat, perceptible en la superposició de vestigis d'èpoques diferents, de la via Augusta al tren de gran velocitat. A més, el ferrocarril «històric» que voreja la costa presenta una diferència entre els dos països en l'amplada de la via, una característica notable.

La seva situació geoestratègica féu d'aquest territori un límit territorial des de l'antiguitat. La voluntat de controlar-ne l'accés el va transformar en frontera administrativa i política entre províncies romanes i més tard entre comtats. Fou també, durant un temps, límit entre l'islam i la cristiandat, i finalment frontera entre França i Espanya.

Terra d'acollida per als exiliats de totes les èpoques des de l'edat mitjana fins a les guerres del segle XX, tant en direcció nord com en direcció sud, el territori ha estat alhora un gresol excepcional per a l'art modern. Aquí van néixer el cubisme i el fauisme i hi arrelà el surrealisme.

Totes aquestes característiques del territori queden perfectament reflectides en l'article de Lacombe *et alii*.

De tot plegat se n'extreu que aquest territori s'ha de gestionar d'una manera comuna i per això s'ha pensat a estructurar-lo com una Agrupació Europea de Cooperació Territorial. Aquesta AECT serà l'instrument de cooperació transfronterera per gestionar un espai de transcendència internacional.

criteris segons els quals el bé es proposa per a la inscripció

1. La part extrema oriental, que és també la dels Pirineus, està formada per la península del cap de Creus. El cap de Creus és la materialització de processos geològics que van tenir lloc a l'interior de la terra al llarg de milions d'anys.
2. El territori presenta ecosistemes molt diferents i a la vegada representatius de la Mediterrània occidental i característics d'aquest territori, resultat de la confluència del mar i la muntanya. Inclou una gran varietat d'hàbitats naturals, marins i terrestres, que desenvolupen una funció principal per a la conservació *in situ* de la biodiversitat.
3. Aquest espai és un paisatge cultural viu on es troben i es barregen els elements més típics de la vida a la riba de la Mediterrània, amb elements distintius resultants de l'adaptació de l'home a aquest entorn. La vinya, l'olivera i l'alzina surera, cultius immemorials de la Mediterrània, hi troben el seu lloc, i llur conservació és el testimoni de la voluntat de l'home de preservar-los.
4. Les influències procedents de les diferents cultures de la Mediterrània i la instal·lació de colònies gregues i romanes en el territori van forjar noves pràctiques agrícoles i generaren un mestissatge cultural que desembocà en una cultura original pròpia. Punt de pas principal, històric i actual, entre el nord d'Europa i Àfrica, aquest territori està ple de vestigis materials excepcionals de totes les èpoques, des dels camins de la prehistòria al tren d'alta velocitat. També té el paper de límit fronterer. El resultat és una gran quantitat de fortificacions que certifiquen la seva situació geopolítica immemorial i la necessitat de defensar i protegir el pas i la frontera.
5. L'espai d'aquest territori és el lloc d'emergència de noves percepcions i concepcions artístiques. Està associat directament a moviments artístics o a obres que tenen un significat universal excepcional. En el triangle format per les ciutats de Cotlliure, Ceret i Cadaqués van néixer i es desenvoluparen moviments artístics de l'art modern, entre els més rics de la primera meitat del segle XX: el fauisme, el cubisme i el surrealisme. Si finalment la UNESCO, després d'examinar curosament el projecte, el valora positivament i decideix inscriure'l a la Llista de Patrimoni Mundial ho farà públic el juliol de 2007. Amb la inscripció a Patrimoni de la Humanitat no vol dir que s'acabi el procés, sinó ben al contrari, se segueix treballant intensament en la gestió, supervisió i preservació del bé per poder transmetre a les generacions futures el llegat que hem rebut dels nostres avantpassats.

Maria Teresa Genís i Armadà

Tècnica de Cultura del Consell Comarcal de l'Alt Empordà.